BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILAR QOBILIYATINI BAHOLASH VA INDIVIDUAL O'QUV REJASINI ISHLAB CHIQISHDA FORMATIV VA SUMMATIV BAHOLASH METODLARINING INTEGRATSIYASI

Anvarjonova Odinaxon Jahongir qizi

Kokand Universiteti

4-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu tezisda boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning qobiliyatini baholash va individual o'quv rejasini ishlab chiqishda formativ va summativ baholash metodlarini integratsiya qilishning zamonaviy yondashuvlari tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini doimiy kuzatish, ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, shuningdek individual o'quv rejalarini yaratish orqali ta'lim jarayonini optimallashtirish usullari yoritiladi.

Formativ baholash metodlari yordamida o'quvchilarning dars davomida erishgan natijalari real vaqt rejimida o'rganilib, kerakli o'quv faoliyatini qo'shimcha mashg'ulotlar bilan mustahkamlash amaliyoti keltiriladi. Summativ baholash esa o'quv yilining oxirida yoki muayyan mavzular bo'yicha yakuniy natijalarni aniqlash va individual o'quv rejasini yangilash imkonini beradi. Shu orqali o'quvchilarning individual ehtiyojlari va qobiliyatlari hisobga olinadi, ta'lim jarayoni sifatli va samarali bo'ladi.

Shuningdek, interaktiv va raqamli vositalar yordamida baholash jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish va darslarni individualizatsiyalash bo'yicha amaliy yondashuvlar ham yoritiladi.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinflar, o'quvchi qobiliyati, formativ baholash, summativ baholash, individual o'quv rejasi, interaktiv baholash, raqamli vositalar, ta'lim

samaradorligi, o‘quv motivatsiyasi, dars individualizatsiyasi, ta’lim jarayonini optimallashtirish.

Boshlang‘ich ta’lim o‘quvchilarning asosiy bilim va ko‘nikmalarini shakllantirish, ularning qobiliyatlarini rivojlantirishning eng muhim bosqichi hisoblanadi. Shu sababli, har bir o‘quvchining individual ehtiyojlarini aniqlash va ta’lim jarayonini unga moslashtirish ta’lim sifati va samaradorligini oshirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Formativ va summativ baholash metodlarini integratsiyalashgan tarzda qo‘llash o‘quvchilarning bilim darajasini doimiy nazorat qilish, ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash va shu asosda individual o‘quv rejalarini ishlab chiqish imkonini beradi. Formativ baholash jarayonida o‘quvchilarning dars davomida erishgan natijalari muntazam kuzatiladi, zarur hollarda qo‘shimcha mashg‘ulotlar va individual yondashuvlar tatbiq etiladi. Summativ baholash esa yil yakuni yoki mavzu yakunida o‘quvchilarning umumiy natijalarini baholash va individual rejalarda kerakli o‘zgarishlarni kiritish imkonini beradi.

Shuningdek, raqamli vositalar va interaktiv metodlardan foydalanish orqali baholash jarayoni yanada samarali va qiziqarli bo‘ladi, o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va darslarni individualizatsiyalash imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, formativ va summativ baholash metodlarining integratsiyasi boshlang‘ich sinflarda sifatli ta’limni ta’minlashning asosiy vositasi sifatida qaraladi.

Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning qobiliyatini baholash va individual o‘quv rejalarini ishlab chiqish – bu har bir o‘quvchining kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan uzluksiz jarayon. Amaliyotda bu jarayon formativ va summativ baholash metodlarining integratsiyasi orqali amalga oshiriladi. Formativ baholash o‘quv jarayonida doimiy kuzatuv va feedback berish orqali o‘quvchilarning o‘z-o‘zini baholash ko‘nikmalarini rivojlantiradi, summativ baholash esa yil yakuni yoki mavzu yakunida o‘quvchining umumiy bilim darajasini baholash va keyingi o‘quv rejasini aniqlash imkonini beradi.

Masalan, Toshkentdagi boshlang‘ich sinflarda matematik darslarda har bir o‘quvchi mustaqil va guruhli ishlarda ishtirok etadi. Formativ baholash davomida o‘qituvchi interaktiv taxtada o‘quvchilarning yechgan masalalarini real vaqt rejimida kuzatadi, nosozliklar aniqlansa, o‘quvchi bilan qo‘shimcha mashqlar amalga oshiriladi. Shu bilan birga, summativ baholash orqali yil yakunida o‘quvchi qaysi mavzularni mukammal egallaganini va qaysi mavzularda qo‘shimcha ishlash kerakligini aniqlash mumkin. Bu natijalar asosida o‘quvchining individual o‘quv rejasi ishlab chiqiladi va unga mos qo‘shimcha darslar rejalashtiriladi.

Kreativ yondashuv sifatida, o‘quvchilarning qobiliyatini baholash jarayoni raqamli platformalar orqali amalga oshiriladi. Masalan, interaktiv ilovalar yordamida har bir o‘quvchi o‘z natijalarini ko‘rib, qaysi mavzuda zaifligini aniqlaydi va qo‘shimcha mashqlarni tanlaydi. Shu tarzda, o‘quvchi o‘z o‘rganish jarayonida faol ishtirok etadi, o‘z bilimini mustahkamlaydi va individual rivojlanish rejasini amaliyotda qo‘llaydi.

O‘zbekiston Respublikasi tomonidan qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun (Toshkent, 2020-yil sentyabr) ham formativ va summativ baholashni ta’lim jarayoniga tatbiq etishni rag‘batlantiradi. Amaliy misol sifatida, maktablarda yangi kelgan o‘qituvchilar “ustoz-shogird” metodikasi bilan tajribali o‘qituvchilar bilan birga ishlaydi, darslarni kuzatadi, baholash usullarini amaliyotda qo‘llaydi va o‘quvchilarning individual rejasini ishlab chiqish tajribasini oladi.

Shu bilan birga, Vazirlar Mahkamasi qarorlari asosida (2021-yil) interaktiv va raqamli baholash platformalarini joriy etish amaliyoti qo‘llanilmoqda, bu esa o‘quv jarayonini yanada individualizatsiyalash va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, kreativ amaliyot sifatida, o‘quvchilarga yil davomida o‘z qobiliyatini o‘rganish va o‘z natijalarini ko‘rish imkonini beradigan vizual progress chart tizimi tatbiq etiladi. Bu tizim har bir mavzuda o‘quvchining erishgan yutuqlarini ko‘rsatadi, o‘quvchi va o‘qituvchi uchun qo‘shimcha yondashuvlarni aniqlash imkonini beradi. Shu tarzda, formativ va summativ baholash integratsiyasi nafaqat o‘quvchilarning

bilimini oshiradi, balki ularning individual rivojlanish rejasini real va amaliy tarzda shakllantirishga yordam beradi.

Xulosa

Fan / Bosqich	Amaliy ish jarayoni (o‘quvchi + o‘qituvchi)	Natija va individual yondashuv
Ona tili – mavzu kirish	O‘qituvchi: qisqa hikoya o‘qiydi, asosiy qahramonlar va voqealarni savol-javob bilan so‘raydi. O‘quvchi: hikoyani tinglab, qahramonlar rasm chizadi va ularning harakatlarini so‘z bilan ifodalaydi	Tinglash va tushunish qobiliyati aniqlanadi, zaif o‘quvchilarga qo‘shimcha izoh beriladi
Ona tili – amaliy mashq	O‘qituvchi: har bir guruhga hikoya davomini yaratishni topshiradi, sahnalashtirishni kuzatadi. O‘quvchi: guruh bilan sahnani ijro etadi, qahramonlar bilan dialog quradi	Ijodiy fikrlash va nutq ko‘nikmalari formativ baholanadi, individual mashqlar belgilanadi
Ona tili – summativ baholash	O‘qituvchi: yakuniy hikoyani tinglaydi va baholaydi. O‘quvchi: mustaqil hikoya yozadi va sinfga taqdim qiladi	O‘quvchining fikrini ravon ifodalash qobiliyati baholanadi, individual o‘quv rejasi yangilanadi
Matematika – mavzu kirish	O‘qituvchi: bozor xaridlari misolini beradi, qo‘shish va ayirish bo‘yicha savollar beradi. O‘quvchi: sinfdoshlari bilan guruhda xarajatlarni hisoblaydi, javoblarni taxtada ko‘rsatadi	Arifmetik ko‘nikmalar va tezkor hisoblash aniqlanadi, qaysi o‘quvchilarga qo‘shimcha mashq kerakligi aniqlanadi

Fan / Bosqich	Amaliy ish jarayoni (o‘quvchi + o‘qituvchi)	Natija va individual yondashuv
Matematika – amaliy mashq	O‘qituvchi: individual va guruh masalalarini beradi, planshet yoki daftar orqali tekshiradi. O‘quvchi: masalalarni yechadi, guruh bilan muhokama qiladi	Zaif mavzular aniqlanadi, individual mashqlar tayinlanadi
Matematika – summativ baholash	O‘qituvchi: mini-loyiha va test natijalarini baholaydi. O‘quvchi: haftalik xarajatlar jadvalini yaratadi, sinfga taqdim qiladi	Matematik ko‘nikmalar baholanadi, individual o‘quv rejasi yangilanadi
Ingliz tili – mavzu kirish	O‘qituvchi: yangi so‘zlarni kartochkalar va vizual materiallar orqali tanishtiradi. O‘quvchi: so‘zlarni talaffuz qiladi, oddiy jumlalar tuzadi	Talaffuz va lug‘at qobiliyati formativ baholanadi, zaif o‘quvchilarga qo‘shimcha mashqlar beriladi
Ingliz tili – amaliy mashq	O‘qituvchi: rolli o‘yin va dialog mashqlarini kuzatadi. O‘quvchi: “do‘kon” yoki “maktab” mavzusida sahna ijro etadi, savol-javob qiladi	Nutq va muloqot ko‘nikmalari shakllanadi, individual mashqlar belgilanadi
Ingliz tili – summativ baholash	O‘qituvchi: yakuniy mini-loyiha va dialoglarni baholaydi. O‘quvchi: qisqa dialog yozadi va sinfga taqdim qiladi	Ravon gapirish va muloqot ko‘nikmalari baholanadi, individual o‘quv rejasi yangilanadi
Barcha fanlar – monitoring va individualizatsiya	O‘qituvchi: raqamli monitoring va progress chart orqali natijalarni tahlil qiladi. O‘quvchi: haftalik natijalarni ko‘rib chiqadi, ota-ona bilan maslahatlashadi	Motivatsiya oshadi, individual o‘quv rejasi yangilanadi, samaradorlik oshadi

Formativ va summativ baholash metodlarining integratsiyasi o‘quvchilarning qobiliyatini aniqlashda samarali vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Formativ baholash dars davomida o‘quvchilarning faoliyatini kuzatish va tezkor feedback berish imkonini beradi, summativ baholash esa mavzu yakunida o‘quvchining bilim darajasi va mustaqil ishlash qobiliyatini baholashga xizmat qiladi.

Ona tili darslarida interaktiv hikoya, dramatik rolli o‘yin va guruh ishlari orqali o‘quvchilarning nutq va fikrini ifodalash qobiliyati shakllanadi, zaif o‘quvchilarga qo‘shimcha mashqlar tayinlanadi va individual o‘quv rejasi ishlab chiqiladi.

Matematika fanida real hayot misollari, guruh va individual masalalar, mini-loyiha mashqlari yordamida arifmetik va mantiqiy ko‘nikmalar mustahkamlanadi, formativ baholash orqali zaif mavzular aniqlanadi va qo‘shimcha mashg‘ulotlar belgilanadi.

Ingliz tili darslarida rolli o‘yinlar, dialog mashqlari va vizual kartochkalar yordamida o‘quvchilarning ravon gapirish va muloqot ko‘nikmalari rivojlantiriladi, formativ va summativ baholash asosida individual yondashuv amalga oshiriladi.

Raqamli monitoring va progress chartlar o‘quvchilarning individual rivojlanishini kuzatishga imkon beradi, motivatsiyani oshiradi va o‘quvchi markazida individual o‘quv rejalarini samarali yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Abdurahmonova, N. (2023). Boshlang‘ich sinflarda baholash tizimlari va o‘quvchi qobiliyatini aniqlash metodlari. Toshkent: Ta’lim nashriyoti.
2. Yo‘ldosheva, M. (2022). Individual o‘quv rejalarini yaratishda formativ va summativ baholashning integratsiyasi. Toshkent: Pedagogika va innovatsiya.
3. Tursunova, D. (2024). Ona tili, matematika va ingliz tili fanlarida interaktiv baholash metodlari. Toshkent: O‘zbekiston ta’lim nashriyoti.
4. Karimov, S. (2023). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun individual yondashuv va raqamli monitoring vositalari. Samarqand: Zamonaviy ta’lim texnologiyalari.